

יונה – פרק א' פסוקים א' – ג'

דב גולדשטיין

הקדמה

ספר יונה אחד מספרי תרי עשר הנביאים, המתמודד עם
שליחותו של הנביא ועם השאלה האם נביא יכול להתנגד
לשליחות?

בספר מתוארת תשובתם של יושבי נינוה, עיר הבירה
האשורית, ואנו קוראים בו בתפילת מנחה של יום הכיפורים.

מעגלי התשובה וגילויי מידת הרחמים בספר יונה

שלושה מעגלי תשובה בספר יונה

תשובת נינוה המפורשת,

תשובת יונה מבריחתו

תשובת המלחים מטעותם אחר אלוהי נכר.

שלושה גילויים של מידת הרחמים האלוקית על בריותיו

אנשי נינוה,

יונה זוכה לרחמי ה' וניצל מבטן הדג, למרות מעשהו החמור,

אנשי האוניה נצלים אף הם מאסון הטביעה, בזכות פנייתם לה'

פרק א' פסוקים א' – ג'

א וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶּן אָמִתַּי לֵאמֹר:

ב קוּם לךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרָא עָלֶיהָ כִּי עָלְתָה רָעָתָם לְפָנַי:

ג וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֶחַ תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנָיו ה' וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמָּצָא אֹנִיָּה בָּאָה

תְּרִשִׁישׁ וַיִּתֵּן שָׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לְבֹא עִמָּהֶם תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנָיו ה':

פירוש הרד"ק לשאלה: מדוע נתנה נבואה לגויים בתנ"ך?

- ... ויש לשאול, למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקדש, וכולה על נינוה שהיתה מאומות העולם, ואין בו זכר לישראל, ואין בכל הנביאים זולתה כמוה?
- ונוכל לפרש כי נכתבה להיות מוסר לישראל, שהרי עם נכרי שאינם מישראל היה קרוב לתשובה ובפעם הראשונה שהוכיחם הנביא שבו בתשובה שלמה מרעתם, וישראל מוכיחים אותם הנביאים השכם והערב ואינם שבים מרשעם ... ועוד ללמד שהאל יתברך חומל על בעלי תשובה מאיזה עם שיהיו, ומוחל להם, וכל שכן כשהם רבים.

מדוע יונה בורח מתפקידו לנבא בשם ה'?

תשובתו של הרד"ק:

- "... והיה ממאן ללכת בזה השליחות כי אמר יונה, הגויים קרובים לתשובה הם ואם אלך אליהם בשליחות האל יתברך ישובו מדרכיהם הרעים ויחייבו ישראל בזה שאני והנביאים אחרים הולכים אליהם תמיד בשליחות האל יתברך, ואינם שבים מדרכם הרעה. לפיכך היה ממאן ללכת בשליחות זו.

מדוע יונה בורח מתפקידו לנבא בשם ה'?

תשובת ר' יצחק אברבנאל

- "ומפני זה רצה הקב"ה ליישר את נינוה... כדי שיהיו מעותדים ונכונים למועדי רגל לישראל (=להעניש את ישראל שחטאו). והנה יונה הבין אמיתת העניין הזה ולכן גמר בלבו שלא ללכת בנינוה... כי איך תהיה הליכתו סיבה להציל את בני אשור ולהכרית את בני ישראל? ואיככה יוכל ויראה הרעה אשר ימצא את עמו?!" (דעה זו מובאת גם ברד"ק על פסוק א וכן בספרו של הרב יהושע בכרך, "יונה בן אמיתי ואליהו" בעמוד 46).

יונה בורח מהנבואה

- נלמד מכאן שיונה מוכן למסור את נפשו ולכבוש את נבואתו כדי למנוע מנינוה לחזור בתשובה, וזאת על מנת להגן על עם ישראל.
- נינוה בירת אשור עתידה להיות הכלי שדרכו ה' יעניש את ממלכת ישראל, והיא זו שתגלה אותם מארץ ישראל.
- מתשובת יונה למלחים בפסוק ט: "עֲבְרִי אֲנֹכִי וְאֵת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֹרָא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם וְאֵת הַיַּבָּשָׁה" ברור לנו שיונה יודע שהוא לא יכול לברוח מה', השולט בים וביבשה.
- מה אם כן משמעות בריחתו?

יונה בורח מלפני ה'

- "ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'" - ואיך יהיה יכול לברוח, ודוד אמר "אנה מפניך אברח?"
- אלא אין 'מלפני' (בפסוק ג) כמו 'מפני', כי הנביא היה מלא חכמה ודעת, ואיך היה חושב לברוח מפני ה'?
- אלא, **מלפני ה'** היה חושב (=כי התכוון לברוח מלפני ה' ולא מפני ה'), כי פירוש 'מלפני' מדבר שהוא לפני ה' והוא רוח הנבואה. כי חשב שאם יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לא תשרה עליו רוח נבואה.
- יש להבחין בין בריחה 'מלפני ה'" ובריחה 'מפני ה'". בריחה מפני ה' איננה אפשרית, שכן הקב"ה נמצא בכל היקום. בריחתו של יונה היתה מלפני ה', כלומר **בריחה מפני השליחות הנבואית**. יונה בורח מהשליחות.

במה מתבטא בלשון הפסוקים הניגוד בין השליחות שהוטלה על יונה לבין נסיון התחמקותו של יונה מה'?

- **בציר הרוחבי -** : יונה נשלח מזרחה והוא בורח מערבה:
- (ב) קוים לך **אַל נִינּוּהָ** הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקָרָא עָלֶיהָ
- (ג) וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֹחַ **תְּרַשִּׁישָׁה** מִלְּפָנָי ה'
- נינוה בירת אשור שוכנת צפונית מזרחית לארץ ישראל, לעומתה תרשיש שכנה לחופי הים התיכון. הזיהוי המדויק איננו ודאי, אך הדעה המקובלת היא שתרשיש היא עיר בדרום תורכיה של ימינו. יש סברות לזיהוי האתר באי סרדיניה, בספרד ועוד. ענינו של השם 'תרשיש' הוא כנראה 'ים', ולכן כמה ערים שישבו לחוף ים נקראו בשם זה. (דעת מקרא)

במה מתבטא בלשון הפסוקים הניגוד בין השליחות שהוטלה על יונה לבין נסיון התחמקותו של יונה מה'?

- בציר האנכי- בוחר יונה לרדת במקום לקום ולקרוא לא-לוקים:
- ב קום לך אל **נינִיָה** העיר הגדולה ו**קרא** עליה כי **עֲלִתָה** רעתם לִפְנֵי:
- ג ... **וַיֵּרֶד** יפו וַיִּמָּצָא אֹנִיָה בָאָה תַרְשִׁישׁ
- וַיֵּתֶן שְׂכָרָה **וַיֵּרֶד** בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה':
- וַיֹּנֶה **יָרֶד** אֶל-יָרֵכְתִי הַסְּפִינָה
- וַיִּשְׁכַּב **וַיֵּרֶד**ם:
- ... מה- לך **נִרְדָּם**
- **קום קרא** אֶל-אֱלֹהֶיךָ

מגמת הירידה של יונה במהלך הפרק:

- תחילה יונה יורד בעצמו לאניה ולבסוף הוא מוטל אל הים: התנועה של יונה היא כל הזמן כלפי מטה. בבטן הדג הוא כביכול כבר נמצא ממש בבטן השאול.
- לתיאור זה יש משמעות ערכית ומוסרית: אי שמיעה בקול ה' ונסיון להתרחק מהקב"ה גורמים להידרדרות ונפילה הן פיזית והן רוחנית עד עמקי השאול, וסופו של נסיון זה להיכשל.

מגמת הירידה של יונה במהלך הפרק:

- גם הקריאה "קום" מהדהדת בפרק ובספר.
- פעמיים (פרק א', פרק ג') נקרא יונה לקום וללכת לנינוה ("קום לך אל נינוה"), ופעם נוספת מעורר אותו רב החובל לקום ולקרוא לאלוקיו ("מה לך נרדם קום קרא אל א-להיך"). הצלילה של יונה לשינה, יוצרת תחושה של נתק בין השליח לשולחו.
- עם כל זאת הוא משפיע על המלחים:
- בתיאור המלחים חוזרת המילה המנחה י.ר.א במקביל ליונה שכל הזמן יורד י.ר.ד.
- תוך כדי נסיונו של יונה לרדת ירידה אחר ירידה, הוא גורם למלחים לעלות עליה אחר עליה. זהו ייעודו של הנביא.

לסיכום

- דנו בשאלה האם נביא יכול להתנגד לשליחות?
- הסברו של הרד"ק מדוע נתנה נבואה לגויים?
- מדוע יונה בורח מתפקידו כנביא?
- מדוע דוקא ינונה?
- ארץ ישראל ארץ הנבואה. מגמת הירידה של יונה קיימת בכל פרק א'.

תנ"ך